

Rudolf Steiner - Hogyan lehetünk úrrá korunk lelki ínségén?

Az emberek egymás közti kapcsolatainak megértése - Gondolatszabadság - Szellemi megismerés

Zürich, 1916. október 10.

Nem maradhat halott ismeret, amit szellemtudományos igazságokként kutatunk, eleven megismerésnek kell lennie, megismerésnek, amely életünkben, az élet minden területén és fontos pontján elfoglalhatja a maga helyét. Természetes és magától értetődő, hogy a szellemtudományt ma még többnyire nagyon elvontan értelmezik csupán és absztrakt formájában, ahogyan értelmezik, meg talán egyfajta elvont tudáshoz is eljutnak vele, ez azonban nem nagyon válik az élet hasznára és különösen azokban kelti a következő benyomást, akik a szellemtudományról még csak keveset tudnak: "Mire jó tulajdonképpen, ha tudja az ember, hogy hány részből áll és hogy az emberiség különböző kultúrkorszakokon át fejlődött és fejlődik majd még továbbra is? - és így tovább." Akik azt hiszik, hogy a mai kor követelményeinek megfelelően teljesen benne állnak a gyakorlati életben, sokszor hiábavalóságnak tartják ilyenkor a szellemtudományt. És hiábavalónak tartják gyakran még azok is, akiknek már ma is van hozzá némi szívük és érzékük.

Pedig a szellemtudomány, úgy, ahogyan van, rendkívül élő dolog, olyasvalami, ami az élet legtávolabb eső gyakorlati területen is életre kelhet még és idők folyamán életre is kell kelnie. Világítsuk ma meg egy jellegzetes példával, amit így, bevezetésképpen mondtam. Ragadjunk ki a szellemtudományból olyasmit, amit előreláthatóan már mindannyian ismerünk, jól ismerünk, de mutassuk be rajta, hogyan elevenedik meg lassanként, ha élet-teljesen szemléljük.

A jelenlevők többsége sokszor hallott róla és sokszor elvonultatta már lelki szemei előtt, hogy korunkat az u.n. Atlantisz utáni 4. korszak előzte meg, ahol a görögök és a rómaiak voltak a legfontosabb népek, de az Atlantisz utáni 4. kultúrkorszak impulzusai még a további századokra, még a XIV. és a XV. szd.-ra is hatással voltak. A XV. szd. óta az Atlantisz utáni 5. kultúrkorszakban vagyunk, mai inkarnációnkba ebben a korszakban születünk bele és több száz évig élnek még az emberek ebben a kultúrkorszakban. Tudjuk továbbá és lelki

szemeink előtt sokszor elvonultattuk már, - legalább is a jelenlevők többsége, -hogy az Atlantisz utáni 4., a görög-római kultúrkorszakban minden külső kultúrával és külső munkával kiváltképpen az u.n. értelmi, vagy kedély-lelket alakították ki az emberiségben, a mostani feladat pedig a tudati-lélek kialakítása.

Mit jelent, hogy alakítsuk ki a tudati-lelket? Helyesen értelmezve, az éppen most, absztrakt formában elmondottakat, az egész Atlantisz utáni 5. kultúrkorszakban élő emberiség sorsát öleli fel. Működjenek együtt az Atlantisz utáni 5. kultúrkorszak különböző népei, hogy kifejezésre juttassák a tudati-lelket. Az élet viszonyai és körülményei mind ezt fejezik ki valóban. Az élet helyes személete mindenütt igazolja, hogy korunk a tudati-lélek életét éli. Az előző, a görög-római korban az emberek egész élete más volt. Azon a fokon, amelyen az Atlantisz utáni emberiség éppen akkor állt, mintegy megajándékozták az értelem és a kedélyvilág erejével. Az értelem olyasvalami, ami magába foglal sok mindent. Ma már nem egészen alaposan figyeljük meg. A görögök, a rómaiak másképpen függtek lelkükben az értelmüktől, mint az emberek ma, az 5. kultúrkorszakban. A görögök és a rómaiak, amennyire szükségük volt az értelemre, fejlettségük természetes adottságaival együtt mintegy készen kapták meg, ami egészen más dolog volt, teljesen más. Felnőtt az ember- és bizonyos módon természetes értelme is úgy növekedett vele együtt, ahogyan természetes képességei is kifejlődtek. A természetes értelmet nem kellett ugyanolyan módon kidolgozni, amint ma van szükség rá és az Atlantisz utáni 5. korszakban egyre szükségesebb lesz, - természetes képesség volt, amely kialakult. És ha az ember egyik inkarnációjában simán, természetes körülmények között fejlődött, vagy volt értelmi képessége, vagy nem volt, ami egyfajta beteges dolog volt akkor, egyfajta rendellenesség, nem a szokványos dolog.

És a kedélyvilággal is ugyanez volt. A kedélyvilág is az Atlantisz utáni 4. korszaknak megfelelően alakult ki. A történelem keveset beszél róla, de mégis úgy volt, hogy rá tudott hangolódni az ember a másokra, ha találkozott vele. Ez különösen a XV. és az azt megelőző századokban élt és a ma élő emberek között jelent nagy különbséget. A korábbi évszázadokban nem mentek el egymás mellett az emberek - mondhatni - annyira érdektelenül, mint oly sokszor ma. Ma, ha találkozunk valakivel, sokszor hosszú időre szükségünk van, hogy jól ismerjük meg. Meg kell néhány dolgot tudnunk egymásról, míg egymásban bízni kezdünk, míg a bizalom felébred. Ha korábbi évszázadokban, nevezetesen a görög-római

kultúrkorszak idején találkoztak az emberek egymással, egy csapásra szerezték meg, arait ma csak többszöri érintkezést követően szerezhettük meg, vagy sokszor meg sem szerezhettük. Gyorsan alakult ki, egyéniségük összefér-e, nem kellett hosszadalmasan kicserélniük gondolataikat és érzéseiket. Gyorsan megkötötték az ismeretséget, amennyiben az ismeretség előnyös volt a társasághoz tartozó két, vagy akár több ember számára és amennyiben éppen szükség volt rá egyáltalán. Az emberek kedélyvilága még sokkal nagyobb szellemi erővel hatott egymásra. Ahogyan az ember ma még helyesen tudja felismerni érzékeivel a növények színét, - az Atlantisz utáni 7. kultúrkorszakban majd ez sem megy már minden további nélkül, hanem még a természet megismeréséhez is bizonyos körülményekre lesz szükség. Ahogyan tehát ma még nem kell a növényekkel közelebbről foglalkoznunk ahhoz, hogy egy csapásra felismerjük őket, - a rejtettebb részleteiket ismerjük meg, ha alaposabban foglalkozunk velük, de az átlagember első benyomása alapján tudja meg, amit a növényekről tud, - jobbára így volt ez az emberekkel is. De a megismerésnek ez a módja is csak az akkori idők egyszerűbb életkörülményei számára volt megfelelő. Gondolnunk kell rá, hogy az emberek kedélyvilágbeli kapcsolatainak ez a módja teljesen az Atlantisz utáni 4. korszakra volt szabva. Mert ma a világot az érzésszerű kapcsolatok teljesen másfajta hálózata fonja körül, mint akkoriban. Gondoljanak csak arra, hogy az Atlantisz utáni 4. korszakban személyes találkozásokon alapult az emberek kapcsolatainak messzemenően legnagyobb része és egymással elintézendő dolgaikat személyes találkozások útján intézték el. A könyvnyomtatás művészete, amely már mind a mai napig is személytelenné tette az emberek egymással való érintkezését és még egyre személytelenebbé is teszi majd, csak az Atlantisz utáni 5. korszakhoz tartozik. Ma az érintkezés modern körülményei az embereket úgy hozzák össze, hogy alapjában véve az egy csapásra kialakuló kapcsolatok egyáltalán nem is lehetnek üdvösek. Az emberek tehát az érintkezések teljesen modern körülményei következtében a világban sokkal személytelenebbül állnak egymással szemben.

Eszerint van felépítve az emberiség is, nem kapja készen meg az átütő erejű kedélyvilágot, az éles elmét, hanem a tudati-lélek útján kialakítva egyúttal olyasvalamit kap, amely - mondhatni - sokkal elkülönültebb, egyénibb, jobban az önzésre, az ember saját testében való egyedüllétére épített dolog, mint az értelmi, vagy kedély-lélek volt. A tudati-lélek révén az ember sokkal inkább magányos individuum, a világban vándorló remete, mint az értelmi,

vagy kedély-lélek következtében volt. Már a mi korunk legfontosabb ismertetőjegye is lett és egyre jobban azzá is lesz, hogy magukba zárkoznak az emberek. Az emberiség többi részétől való elzárkózás, az élet jobban elszigetelt jellege a tudati-lélektől származik. Ezért okoz nagyobb nehézséget megismerkednünk és különösen bizalmasaknak lennünk másokkal, előbb szükségünk van a hosszadalmas megismerkedés körülményeire, hogy bizalmas viszonyba kerüljünk velük.

Mit kell mindezzel elérnünk? A legjobban akkor látjuk majd be, ha fontolóra veszünk egy bizonyos szellemtudományos igazságot, amely úgy szól, hogy mi, emberek, ma az életben általában nem véletlenül találkozunk össze, valóban nem véletlenül. Életünk útjai bizonyos emberekkel összehoznak bennünket, másokkal pedig nem hoznak össze. Ma azonban ez mindenképpen az egyes emberek karmájának működésétől függ. Mert az emberiség fejlődésének olyan szakaszába értünk, amely bizonyos vonatkozásban felfuttatta az emberek korábban átélt karmikus fejlődését. Gondolják meg, mennyivel kevesebb karmát gyűjtöttek össze az emberek, amikor a Föld fejlődésének első korszakaiban voltak itt! Minden alkalommal új karma alakul, araikor testet öltünk. Az embereknek eleinte úgy kellett találkozniuk egymással a Földön, a-hol új kapcsolatokat kellett szőniük, hogy előzőleg nem voltak még együtt. De annak következtében, hogy egyre gyakrabban öltöttünk testet a világon, fokozatosan olyan körülmények közé jutottunk, hogy ma már rend szerint nincs is valójában olyan ember, akivel együtt valamelyik korábbi inkarnációinkban nem éltünk volna már valamit át. Az hoz minket össze az emberekkel, amit átéltünk velük a korábbi inkarnációinkban. „Véletlennek” tűnik, hogy kik találkoznak, de mindez valójában a korábbi inkarnációkon alapul, ahol találkoztak már, ahol létrejöttek az erők, amelyek bizonyos módon újra összehozzák most őket.

Az önmagában lehatárolt tudati-lélek úgy alakulhat csak ki -és korunk számára ki is kell alakulnia - ha inkább arra vagyunk tekintettel, ami korábbi inkarnációink eredményeképpen éled bennünk fel és belső világunkban, remete-világunkban hatékonyvá válhat, az emberek között a jelenben lejátszódó dolgokra pedig kevésbé figyelünk. Amikor az emberek a görög-római korban találkoztak egymással, kölcsönösen és átütő erővel hatottak egymásra. Most, amikor mi találkozunk, az emberben jobban elszigetelt tudati-lélek alakulhat ki vele és úgy áll a dolog, hogy találkozásunkkor inkább a korábbi inkarnációink eredményeképpen felmerülő

dolgoknak kell valamelyikünkben hatnia. Tovább tart a közvetlen, mondhatni, első látásra történő megismerkedésnél, az embereknek előbb fokozatosan, érzésüknek megfelelően, ösztönösen kell a másik emberrel egykor átélt dolgokat felszínre hozniuk magukból. Éppen arra van ma szükségünk, hogy megismerjük egymást, hogy előbb összecsiszolódjanak az egyéniségek. Mert a korábbi inkarnációk reminiscenciája, utóhatása még nem tudatosan, ösztönösen az ismerkedések, az egyéniségek összecsiszolódása során bukkan fel. A tudati-lélek pedig csak akkor alakulhat ki, ha az ember inkább így, belső világa következtében lép kapcsolatra másokkal is, - míg a találkozás alkalmával inkább az átütő erejű ismerkedés révén az értelmi, vagy kedély-lélek alakul ki.

Így illeszkednek össze helyesen egymással a dolgok. Amit pedig Önöknek most leírtam, az Atlantisz utáni 5. korszakban még csak az elején tart. A korszak előrehaladtával egyre nehezebb lesz megfelelő kapcsolatba kerülniük egymással az embereknek, mert a helyes kapcsolatok megteremtéséhez pont arra van szükség, hogy belsőleg fejlődjenek, belső tevékenységet fordítsanak rá. Elkezdődött ugyan már, de ami elkezdődött, egyre elterjedtebbé, egyre intenzívebb lesz majd. Mennyire nehéz lett már ma is, hogy akiket összehozott a karmájuk, közvetlen úton értsék meg egymást, mert más oldalról talán, egyéb karmikus vonatkozások következtében nem találunk hozzá erőt, hogy ösztönösen felismerjék korábbi inkarnációikból fennmaradt összes kapcsolataikat. Összekeverülnek az emberek, szeretik egymást, - ez a korábbi inkarnációk bizonyos hatásaira vall. De amikor felszínre jut egy ilyen reminiscencia, ellenére hatnak más erők - és szétválnak újból. És nem csak azoknak kell majd kipróbálniuk, akik ilyen módon akadtak egymásra az életben, hogy egy tartós kapcsolat megalapozására valóban elegendő-e, ami így kerül felszínre az emberekből, hanem majd a fiúk és a lányok is egyre nehezebben értik meg az apjukat és az anyjukat, a szülők is egyre nehezebben értik majd meg gyermekeiket, egyre nehezebben fogják megérteni egymást a testvérek. A kölcsönös megértés lesz majd egyre nehezebb, mert egyre jobban lesz rá szükség, hogy ami karmikusan van az emberekben, belső világukból hagyják felszínre jutni.

Látják, milyen negatív természetű kilátás nyílik az Atlantisz utáni 5. korszakra, - nehézséggel jár, hogy az emberek egymást kölcsönösen megértsék. De ez megkívánja, hogy nyíltan szembe nézzünk a fejlődés feltételével, ne akarjunk a sötétben álmodozva élni, hiszen a fejlődésnek erre a feltételére mindenképpen szükség van. Ha az Atlantisz utáni 5. korszakban

élő emberiségre nem az a sors várna, hogy az emberek kölcsönösen nehezen értsék meg egymást, a tudati-lélek nem alakulhatna ki, (Ha) az embereknek inkább természetes adottságaiknak megfelelő közösségekben kellene élnie. A tudati-lélek individuális jellege nem alakulhatna ki. Így kell lennie tehát, az embereknek át kell ezen a próbatételen esnie. Másrészt viszont nyíltan szembe kell néznünk vele, mert ha az Atlantisz utáni 5. korszak fejlődése feltételeinek ez a negatív oldal lenne az eredménye csupán, magától értetődően háborúknak és viszályoknak kell keletkeznie a korszakban élő emberek között, még a legszűkösebb körülmények között is. Látjuk tehát, hogy bizonyos számú kíváncsi kerül ösztönösen felszínre az Atlantisz utáni 5. korszakban, de ezeknek egyre tudatosabbá kell válnia.

Elég, ha egyetlen kifejezést említek csak meg és azonnal megértjük mindannyian, hogy az egyik irányban, amelynek meg kell jelennie szükségképpen a színen, a kölcsönös megértés nehéz voltára hogyan keresnek gyógyszert. Annyit kell csak mondanom, hogy egyre jobban fel kell élesztenünk az Atlantisz utáni 5. korszakban az emberek egymás közötti kapcsolatainak megértése iránti /a továbbiakban: "a szociális megértés" iránti/ érzéket mégpedig tudatosan, mert a tudati-lélek korszakában élünk. A kívánalmakat, amelyek semmiképpen sem voltak még meg ilyen mértékben az Atlantisz utáni 4. korszakban, ez foglalja egyetlen kifejezésbe össze. Aki megteheti, hogy kellőképpen tanulmányozza a régi görög-római világ belső felépítését, tudja, hogy az akkor élő görögöknek és rómaiaknak nem volt még akkora hajlama az individualizmusra, mint amekkora hajlama van rá most az Európában, vagy általában az európaiaktól függő, Amerikában élő embereknek is. Kiváltképpen akkor értik ezt majd meg, ha összehasonlítják az embereket - ha már összehasonlíthatnak, mindjárt egy szélsőséges összehasonlítással élhetnek, - egy állatfajjal. Miért él egy állatfaj egymás között bizonyos korlátokhoz kötve? Azért, mert a csoport-lélek, a faj lelke következtében erre van adottsága. Az állatfajjal ez veleszületik, ott ez magától értetődő, de ki sem tudják nőni, megmaradnak benne. Az embernek ki kell nőni onnan. Individuálisan kell kialakulnia minden embernek és különösen ma, a tudati-lélek korában, a legfontosabb dolgok egyike, hogy individuálisan alakuljunk ki. A görög-római kultúra fölött még mindenképpen ott lebeg a csoport-lélek halvány nyoma. Az embert is olyan szociális rendben találjuk még, amelynek ugyan jobbára erkölcsi erők következtében volt belső felépítése, külső formája, de mégis szilárd külső formája volt. Az Atlantisz utáni 5. korszakban azonban majd egyre jobban

feloldják majd ezeket a külső formákat. Az Atlantisz utáni 5. korszak számára nincsen már értelme a csoport-lélek halvány nyomának, amely még ott lebegett az Atlantisz utáni 4. korszak fölött. Helyette azonban tudatosan meg kell a színen jelennie a szociális megértésnek, vagyis mindannak, ami az ember helyes egyéni fejlődésének mélyebb értéséből fakad. Ennek érdekében fejt ki majd ezt a megfelelő megértést a szellemtudomány először. Amikor pedig fejlődése folyamán a szellemtudomány az absztrakcióktól egyre jobban eljut majd a konkrét, élettől duzzadó területekre, az emberismeretnek, az ember iránti érdeklődés felkeltésének különleges módja terjed majd el azoknak a körében, akik szellemtudománnyal foglalkoznak. Lesznek köztük olyanok, akiknek ahhoz lesz bizonyos képességük, hogy megtanítsák embertársaikat, hogy az embereknek különböző a vérmérséklete, különféle öröklött tulajdonságaik vannak, - az egyiket ilyennek kell vennünk, mert olyan a vérmérséklete, a másikat pedig, akinek más öröklött tulajdonságai vannak, a vérmérséklete is más, másnak is kell tekintenünk. Lesznek köztük olyanok, akiknek arra lesz különösen képességük, hogy megtanítsanak rá másokat, akiknek tanulniuk kell még egyet és mást, hogy nézzék alaposabban meg, - van itt egy embertípus és ott van egy másik, az egyik embert ilyennek kell vennünk, a másikat pedig másképpen. - Gyakorlatban foglalkoznak majd a pszichológiával, a lélektannal, de az élet ismeretével is és ennek eredménye lesz majd az emberiség fejlődésének valóban szociális megértése.

Mi lépett színre idáig, mint szociális megértés? Elvont eszményképek, az emberiség és a népek boldogításának különböző elvont eszményképei, mindenféle szocializmus. Akkor látnák csak meg, hogy az itt-ott felbukkanó szociális eszméket nem lehet a világba bevezetni, ha igazán valóra is akarnák váltani őket. Amiről szó van, egyáltalán nem az, hogy meghatározott programokkal társaságokat, vagy szektákat alapítsunk, hanem hogy az emberről ismereteket, olyan gyakorlati ismereteket terjesszünk el, különösen olyan ismereteket is, amelyek lehetővé teszik, hogy helyesen értsük meg a kialakuló, a felnövekvő embert, a gyermeket, azt, ahogyan minden gyermek saját individualitással fejlődik ki. Ezzel tanulunk meg úgy igazodni az élethez, hogy amikor azután a karma következtében összekerülünk valakivel, akivel valamilyen közelebbi kapcsolatra kell lépnünk, kialakíthassuk a bennünk lévő, megfelelő karmikus hatásokat, a helyes tartós kapcsolatokat, olyan

kapcsolatokat, amelyek az élet számára valóban a legtermékenyebbek lehetnek. Ez gyakorlati emberismeret kérdése, azon múlik, gyakorlatilag érdekel-e minket az emberiség? E téren még egyáltalán nem jutott valami messzire az emberiség, nagyon keveset lépett csak előre. Hogyan alkotunk ma véleményt, ha összekerülünk valakivel? Rokonszenves nekünk, vagy ellenszenves. A világot járva azt látják, hogy többnyire ez a vélemény az egyetlen, vagy ha több vélemény is felmerül, mégis ez az egyetlen nézőpont uralkodik rajtuk, hogy t.i. ez rokonszenves, az ellenszenves nekem, ez szimpatikus, az meg antipatikus rajta. Előítéletek! Előre elképzelik, hogy az; illetőnek milyennek kellene tulajdonképpen lennie, ha úgy látják azután, hogy valamilyen tekintetben más, véleményt mondanak róla. Ha nem hagyunk fel vele, hogy az emberek adott jellemét előítéletek, sajátos kedvtelésünk alapján találjuk rokonszenvesnek, vagy ellenszenvesnek és amíg nem hódít teret egy olyan gondolkodásmód, hogy az embereket olyannak vegyük, amilyenek, nem juthatunk előbbre a valóban gyakorlati emberismeret terén.

Gondolják csak meg, milyen gyakori ma, hogy két ember bizonyos körülmények között úgy találkozik, hogy azonnal egyfajta ellenszenv jelenik meg valamelyikükben, - nem kedveli a másikat -és bármit is tesz utána az illetővel, elutasítás vet rá fényt. Ez által igen gyakran teljesen ki is alszik a karmikus kapcsolat, teljesen tévútra téved és félre is kell tenni újra a következő inkarnációig, amikor ismét találkoznak majd. A rokonszenv és az ellenszenv az igazi szociális érdeklődés legnagyobb ellensége. Nagyon gyakran nem figyelnek rá. Aki tudja, hogy az igazi, a szociális megértésben mi rejlik az emberiség további fejlődése számára, olykor borzasztóan elszorult szívvel figyeli, hogyan működnek az iskolában olyan tanárok, akik az egyik tanulót a másiknál már eleve rokonszenvesebbnek, vagy ellenszenvesebbnek találják. Ez sokszor ijesztő, holott arról van szó, hogy olyannak kell venni mindenkit, amilyen és abból kell kihozni a legjobbat, ami ő.

Ez azután bevonul az intézményekbe is. Az oktatók egyéniségét sokszor irgalmatlanul kioltó intézményeink, szociális törvényeink olyanok, hogy valójában már el sem fogadhatják az egyéniséget. Ekkor úgy kell hatnia a szellemtudomány igazi megértésének, hogy általános érdeklődés tárgya legyen a lélek és az ember gyakorlati ismerete. Ez szükséges a szociális megértéshez, hogy egymás megértésének nehezebbé válása számára mintegy másikat teremtsünk a szociális megértésben.

Különösen ennek kell megtörténnie az Atlantisz utáni 5. korszakban, hogy az emberiség a tudati-lelket teljesen kialakíthassa. Megpróbáltatásokon keresztül kell az embereknek átélnie a dolgokat mind, miközben mintegy útjukat állják az ellenerők. Tehát a rokonszenves és ellenszenves érzések valóban elhatalmasodnak majd, a tudati-lélek pedig csak a felszínes rokonszenven és ellenszenven elleni küzdelemben, tudatos harcban születhet meg majd megfelelő módon. Az emberek közti szociális megértéssel majd ugyanígy egyre jobban szembekerülnek a nemzeti érzések és érzelmek is, amelyek jelenlegi formájukban alapjában véve csak a XIX. szd.-ban kaptak lábra és az ellenhatásuk a szociális megértéssel, az emberek egymás iránti igazi érdeklődésével szemben a legfontosabb. Erős és félelmetes az emberiség számára a megpróbáltatás, ahogyan ma jelentkeznek a nemzeti ellentétek, a nemzetek rokonszenve és ellenszenvet, hiszen az válhat csak üdvére, hogy úrrá lesznek rajtuk. Ha a nemzeti érzelmekből fakadó rokonszenven és ellenszenven továbbra is úgy kapna lábra, ahogyan kezdték, a tudati-lélek kialakulását elálmodozná az emberiség. Mert a nemzeti érzelmek az ellentétes irányban haladnak, céljuk, hogy az ember ne legyen önállóvá, olyanná tegyék, hogy valamilyen csoportosulás, nemzetiség gyenge utánzatának, képmásának tűnjön.

Ez az első, amit szem előtt kell tartanunk, ha gyakorlatilag lelkünkbe akarjuk vésni a különben elvont mondatot, hogy az Atlantisz utáni 5. korszakban különösképpen a tudati-lélek kialakításához kell eljutnunk.

De az Atlantisz utáni 5. korszakban be kell még másnak is következnie, ha valóban ki kell bontakoznia a tudati-léleknek. Ha a vallásos élet olyannak akar megmaradni, amilyen az Atlantisz utáni 4. korszaknak felelt meg és nem akar igazodni az Atlantisz utáni 5. korszakhoz, az egyre individuálisabbá váló emberekben bizonyos módon, helyesen, parlagon kell maradnia a vallásos életnek. Az Atlantisz utáni 4. korszak számára csoportvallásoknak kellett létrejönnie, mivel az embereknek ekkor még csoportosuláshoz való adottságaik voltak. A "dogmákban, a vallásos alapelvekben, vallásos gondolatokban lévő közös dolgok erején keresztül mintegy ki kellett árasztani az emberek csoportjaira. Mivel azonban az egyéniségre való törekvés a tudati-lélek révén egyre erősebb lesz az Atlantisz utáni 5. korszakban, ami a csoport-vallásokból így nyilatkozik meg, nem jut már el majd sem az egyes lelkek szívéhez, sem individualitásához,. Egyszerűen nem értik meg majd az emberek, ami a csoport-vallásoktól származik. Az Atlantisz utáni 4. korszakban még csoportosan lehetett tanítani az

embereket Krisztusról, az 5. korszakban már Krisztus valójában behúzódik az egyes lelkekbe. Tudattalanul, vagy tudat alatt, de mindannyian magunkban hordozzuk Krisztust már. Először azonban saját magunkban kell újból megértést találnia. Ez pedig nem úgy történik, hogy rögzített, merev, megmerevített dogmákat tukmálnak az emberekre, hanem ha megpróbálják mindazt, ami hozzájárulhat, hogy mindenfelől érthetővé tegye az embereknek Krisztust, vagy mindenfelől, sokfelől előmozdítsa a vallásos felismerést általában, ha mindazt valóban meg is próbálják, ami ezt elő tudja segíteni. Emiatt van szükség az Atlantisz utáni 5. korszakban egyre nagyobb toleranciára éppen a vallásos élettel kapcsolatos gondolatokkal szemben. Akik a vallás érdekében tevékenykedtek az Atlantisz utáni 4. korszakban, bizonyos számú dogmát, tömören fogalmazott mondatot adtak át embertársaiknak. Az 5. korszakban teljesen meg kell ennek változnia. Egészen másról van most szó. Arról van szó, hogy az emberek teljesen megpróbálnak majd szabadulni a dogmáktól, éppen azért, mert egyre individuálisabbak lesznek, és dogmáktól mentesen a személyesen belső élmény alapján elmondható, leírható dolgokat adják inkább át embertársaiknak és valóban úgy adják át, hogy az illetők vallásos gondolati élete bennük egyénileg alakulhat ki. A dogmatikus vallások, az egyes mozdíthatatlan dogmák, a hitfelekezetek az Atlantisz utáni 5. korszakban valósággal megölik majd a vallásos életet. Ennélfogva az 5. korszak számára az a helyes, ha úgy fogunk hozzá, hogy megpróbáljuk egyre jobban megértetni az emberekkel, hogy az első keresztény századokban ez meg ez felelt különösen meg az embereknek, ez és ez működött, de a következő századokban más felel meg, más működik. Vannak azonban másfajta vallások is. Próbáljuk megértetni más vallások lényegét is, próbáljuk megértetni Krisztus megértésének különféle oldalait. Ezáltal a lélek elé tárjuk, amit elmélyíthet, de nem formáljuk meg a lelket, rábizzuk, különösen vallási téren, hogy kibontakoztassa gondolatszabadságát, ezt a gondolatszabadságot.

Ahogy az egyik szempontból, amelyet az Atlantisz utáni 5. korszak számára leírtam, szociális megértés szükséges, a vallás területén a gondolatszabadság a tudati-lélek fejlődésének alapvető feltétele, - szociális megértés az együtt élő emberek között, gondolatszabadság a vallás, a vallásos élet területén.

Mindinkább szem előtt kell tartanunk, hogy a vallásos életet megpróbáljuk egyre jobban megérteni és áthatni és embertársainkkal ezért még akkor is egyet tudjunk érteni, ha ki-ki a

maga vallásos életét éli, mert az Atlantisz utáni 5. korszaknak ez az egyik alapvető feltétele és olyasvalami, amit az emberiségnek saját erejével kell tudatosan megszereznie magának. Az ahrimani hatalmak éppen a tudati-lélek korszakában leggyakrabban pont a gondolatszabadság ellen intéznek újból rohamot és látjuk, hogyan tekintenek ellenséges szemmel mindenütt a hitfelekezetek a szellemtudományos világnézet irányzatának egyik ütőerére, a gondolatszabadság elterjedésére. Látjuk, mennyi hamis vád kap lábra éppen a szellemtudományról, egyszerűen azért, mert teljesen és világosan megértve, el akarja fogadni, hogy a tudati-lélek megszületik és nem akar elterjeszteni egy olyan vallásos életet, amely az értelmi, vagy kedély-lélek terjesztésére, előmozdítására épült még az Atlantisz utáni 4. korszakban. A kereszténység formáinak alapját még az Atlantisz utáni 4. korszakban vetették meg, a görög-római kultúra követelményének megfelelően. Egyházi formáknak ma már nem alkalmasak és arra egyre alkalmatlanabbakká lesznek, hogy a gondolatszabadságnak, amelynek mindinkább a felszínre kell kerülni, megengedjék, hogy felszínre jusson.

Ugyanakkor pedig, amikor a modern élet következtében mozgolódni kezdett - így mondhatnám - a gondolatszabadság iránti igény kezdeti csírája, azonnal működni kezdett az ellenlábás hatalom is, abban a törekvésben, amit a különféle vallások jezsuitizmusának nevezhetnénk, - bár ez a kifejezés sok mindent ölel fel, amit viszont külön-külön, részletekben kellene jellemeznünk. Tulajdonképpen azért keltették életre, hogy a legnagyobb ellenállást fejtsse ki a gondolatszabadsággal, az Atlantisz utáni 5. korszak egyik létszükségletével szemben. Az Atlantisz utáni 5. korszaknak egyre nagyobb szüksége lesz a gondolatszabadsággal ellentétes jezsuitizmus kiküszöbölésére minden téren,' mert a vallásos életből kisugározva, az élet minden területén ki kell a gondolatszabadságnak bontakoznia. Mivel azonban önállóan kell elsajátítanunk, mintegy próbatétel elé van állítva az emberiség és a legnagyobb nehézségekbe ütközik mindenütt, amelyek még nagyobbak lesznek, mihelyt az emberiség az Atlantisz utáni 5. korszakban pont éppen a tudatbeli világosságot fejleszti ki magának, amit azonban kényelmetlenségnek érez eleinte és ezért sok vonatkozásban: áltatja magát.

Látjuk tehát, hogy a gondolatszabadság csírázása éles harcban áll a tekintéllyel, amely ide, a mi korunkba is áthat a régi időkől. És létezik már a bódító szenvedély, hogy áltassuk

magunkat a tekintélytisztelettel kapcsolatban. Korunkban hatalmasra nőtt, hallatlanul intenzív lett a tekintélytisztelet és hatására az emberek bizonyos fokig gyámoltalanokká lettek a véleményalkotással kapcsolatban. Az ember ajándékkul kapta meg a természettől a józan ész az Atlantisz utáni 4. korszakban, most el kell sajátítania, ki kell fejlesztenie. A tekintélytisztelet visszatartja. De teljesen be is kerít majd bennünket a tekintélytisztelet! Gondoljanak csak rá, milyen gyámoltalannak tűnik az ember itt az okatlan teremtményekhez, az állatokhoz képest! Mennyi olyan ösztön van az állatban, amelyek úgy irányítják, ahogyan az üdvös neki, még betegségéből is újra kigyógyítják és mennyit bajlódik ma az ember e téren a véleményalkotással. A modern ember teljesen aláveti itt magát a tekintélynek. Nem tud könnyen véleményt alkotni, az élet egészséges feltételeiről. Biztosan akadnak dicséretes törekvések különböző egyesületeknél és hasonló helyeken. De sokkal, sokkal intenzívebbé kell válniuk és elsősorban azt kell megérteniük, hogy egyre jobban a tekintélytisztelet felé haladunk és hogy bizonyos gondolkodásmódokat alátámasztó, éppen a tekintélytiszteletet megerősítő egész elméletek alakulnak ki. Orvosi, jogi kérdésekben, de minden egyéb területen is, az emberek már eleve illetékteleneknek nyilvánítják magukat, hogy értenének hozzá és elfogadják, amit a tudomány mond. A modern élet bonyolult volta mellett végül is érthető. De az efféle szakteknély erejének hatására az emberek egyre gyámoltalanabbakká válnak és a jezsuitizmus alapelve tulajdonképpen az, hogy módszeresen kialakítsa a tekintély erejét, a tekintélyre alapozott gondolkodásmódot. A katolikus egyházon belül pedig a más területeken is ugyanúgy jelentkező tevékenységek közül a jezsuitizmus egy különleges tevékenység csupán, csak ott nem vesszük úgy észre. A jezsuita mozgalom elsősorban az egyházi, dogmatikus terület jezsuitizmusával kezdődött, arra törekedve, hogy az Atlantisz utáni 5. korszak számára is megőrizze a 4. korszakból ide átnyúló, de az 5. korszaknak már nem való pápaság hatalmát. De ugyanezt a jezsuita alapelveket ültették fokozatosan át az élet többi területére is. A dogmatikus vallás területén levő jezsuitizmustól alig különböző jezsuitizmus meredezik ma már a magasba az orvosok világában is. Látjuk, hogyan törekednek bizonyos orvosi dogmák alapján az orvosi állás hatalmának növelésére. Különböző más területeken is ez a jezsuiták törekvésének lényege és egyre jobban erősödik. Egyre jobban beleszorítják majd az embereket abba, amit a tekintély ró ki rájuk. Az Atlantisz utáni 5. korszak üdve pedig az lesz majd, hogy érvényre juttatják az ahrimani ellenállásokkal

szemben - mert ezek ilyenek - a tudati-lélek jogát, amely ki akar bontakozni. De ez csak úgy történhet meg, hogy az emberek értelmüket, józan ítélőképességüket valóban ki is akarják fejleszteni, - mert természetes eszüket most nem kapják meg készen, mint még az Atlantisz utáni 4. korszakban összehasonlítóképpen, mondjuk, a kezüket. A tudati-lélek kialakításának gondolatszabadságra van szüksége, amely viszont csak egy bizonyos aurában, egy bizonyos légkörben fejlődhet ki.

Rámutattam az Atlantisz utáni 5. korszakban fennálló nehézségekre, mert a korszak fejlődése egy teljesen határozott irányba, a tudati-lélek kialakulása felé halad. De a tudati-léleknek ellenállások kellene, próbatételeket kell kiállnia, -éppen azért, hogy tudati-lélekként fejlődjön ki. Látjuk tehát, hogy nőttön-nő a heves ellenállás mind a szociális megértéssel, mind a gondolatszabadsággal szemben. És ma még azt sem értik, hogy létezik ilyen ellenállás, mert úgy tekintik a legtágabb körben is, mintha az lenne a helyes, amely ellen nemhogy tenni kellene valamit, hanem éppenséggel ki kellene alakítani.

De ma már sok nyílt szívű és jó eszű ember van, aki látja, hol van a modern ember helye, sok embernek nyílt már fel a szeme és érti meg helyesen, amit ma már látni lehet, - hogy t.i. annak következtében, hogy az előbb leírt módon az emberek karmikus kapcsolatai válságba kerültek, a gyermekek kezdik nem érteni már szüleiket, a szülők a gyermekeiket, a testvérek, a népek nem értik egymást. Elég sokan vannak már, akik vérző szívvel néznek szembe ezekkel a viszonyokkal, amelyek szükségesek ugyan, de megfelelő hatást csak akkor fejtenek ki, ha megértéssel fogadják őket. Mert az impulzusokat a világ új működése számára szívünk vérével tudatosan kell megszerezni. Ami magától jön majd létre, elidegeníti majd egymástól az egyes embereket. Arra viszont tudatosan kell majd törekedni, ami az emberek szívéből fakad. Minden egyes lélekre nehéz akadályok várnak az Atlantisz utáni 5. korszakban. Mert a próbatételek, amelyek közepette kifejlődhet a tudati-lélek, a nehéz akadályok legyűrése közben adódnak csupán majd.

Vannak, akik ma ezt mondják: "Nem érzem, mit tegyek magammal, nem tudom, hogyan igazodjak az élet körülményeihez." - Ez onnan van, hogy nem talált még rá megfelelő lehetőséget, hogy világosan gondolkodjon a mai kor követelményein és hogy az ember hogyan is áll vele. Sok embernél ma már fizikai betegséggé, fizikailag tarthatatlan állapotá fajulhatnak a körülmények. Egyre jobban és intenzívebben kívánatos e tekintetben a helyes

megértés. Egyfajta lelki ínség veszélye árasztja el majd az emberiséget, mivel szükség van rá az Atlantisz utáni 5. korszakban, éppen az imént hangzott el az előadásban ennek a sajátos színezetű lelki nyomorúságnak a leírása. Sokan látják már az elmondottakat és érzik is, hogy szükség van rá, valóban szükség van rá, hogy az emberek eljussanak úgy a szociális megértéshez, mint a gondolatszabadsághoz. De ma még igen kevesen hajlandók csak igénybe venni a megfelelő eszközöket. Mert a szociális megértéshez szükséges dolgokat sokszor mindenféle idealista csengésű szólammal iparkodnak szolgálni. Mi mindent össze nem írnak róla, hogy a felnövekvő embernek egyéni bánásmódra van szüksége! A pedagógia minden területén, ahol csak lehet, milyen részletekbe menő elméleteket agyalnak ki! De többről van szó. Lehetőleg sokszor, a valóságnak megfelelően ábrázolva terjesszük el, hogyan fejlődik valójában az ember, az ember egyéni fejlődésének - mondhatni - valóságnak megfelelő-természetrájzatát terjesszük. Ahol csak lehet, mondjuk el, hogyan fejlődött X, Y, Z és szeretettel foglalkozhatunk az előttünk lejátszódó emberi fejlődéssel. Mindenekelőtt az élet tanulmányozására van szükségünk, az életet akarjuk megismerni, ne programot kívánjunk, mert az elméleti program az Atlantisz utáni 5. korszak ellensége.

Ha társaságok kerülnek a nyilvánosság elé, az Atlantisz utáni 5. korszak szellemének megfelelően úgy kell tulajdonképpen a nyilvánosság elé lépniük, hogy lényegük a társaságban találkozó emberek és hogy ezeknek a jószándékú embereknek kölcsönös érintkezéséből adódik az, ami lehetséges, hogy adódjék. Ha erre ügyelnek, valóban egyéni dolgokat eredményez majd. Általában mit csinálnak ma? Azzal kezdik, hogy megállapítják az alapszabályokat. Biztosan nagyon jó, talán szükséges is, hiszen a külső körülmények megkövetelik az alapszabályokat. De a saját területünkön tisztában kell vele lennünk, hogy amikor programokról és alapszabályokról beszélünk, kedvezmény csupán, amely a világnak szól, annak, amiről szó van, jószándékú emberekből alakuló, önálló egyénekből álló együttlétnek kell lennie, amely egymás kölcsönös megértésétől függ. Ezután megnyílnak már az Atlantisz utáni 5. korszak számára a lehetőségek, - hiszen még évszázadok állnak előttünk, - hogy az egyéni fejlődéshez, az életteljes fejlődéshez értő emberek köréből hozzáértésük kiszivárogon a nagyvilágba, amely ma mindent paragrafusokba gyömöszöl, paragrafusokba, törvényekbe, egyéb hasonló dolgokba, mintha spanyolcsizmát húzna rájuk. Ezért látunk fölöttébb hasznosnak csengő tanokat felbukkanni mindenütt az egyetemi tanszékek

katedráiról és más szónoki emelvényekről, ahonnan oktatják az életet. Látjuk, hogy az absztrakciótól csak úgy csöpögő tanok ütik fel mindenütt a fejüket, amelyek keretében az összes lehetséges eszmét és eszményképet bemutatják az embereknek. Erről nem lehet szó, csak arról, hogy megértéssel mélyedjünk bele a konkrét, valóságos életbe. Hogyan történhet?

Az elmondottakkal szemben magától értetődően teljesen jogos az ellenvetés: "Mégsem tudhatjuk megítélni mindazt, ami a szaktekintélyektől származik. Gondoljunk csak arra, hogy aki orvos akar lenni, mi mindent kell megtanulnia! Helyes, hogy megtanulja, de mi mégsem tanulhatjuk meg és ráadásul még azt is, amit annak kell megtanulnia, aki jogász akar lenni és még azt is, amit annak kell megtanulnia, aki festő kíván lenni és így tovább. Nem is vagyunk képesek rá!" - Biztosan, kétségtelenül nem vagyunk képesek rá, de nem is kell alkotóknak lennünk, elegendő ítélőképeseeknek lennünk. Olyan állapotba kell jutnunk, hogy a szaktekintélyt hagyjuk ugyan dolgozni, de véleményt alkothassunk róla. Ezt nem úgy tanuljuk meg, nem úgy sajátítjuk el, hogy ténylegesen foglalkozunk minden egyes szakterülettel, hanem olyasmiből szerezhethetjük meg a véleményalkotás lehetőségét, ami széles körben alakítja ki értelmünket, ítélőképességünket. Ez viszont csak a szellem széles körű ismerete alapján történhet, az egyes szakterületek anyagi ismerete alapján sohasem.

A szellemtudománynak kell a központi ismeretnek lennie. Mert a szellemtudomány nem csak az ember fejlődésében lévő összefüggésekről tájékoztat majd, hanem gondolkodásmódján keresztül józan ész alakít ki bennünk, amelyet ma nagyobb mélységekből kell felszínre hoznunk, mint a görög-római kultúrkorszakban tettük, mint az Atlantisz utáni 4. korszakban kellett tennünk.

A szellemtudományhoz szükséges fogalomalkotásnak, képzetalkotásnak a többi tudományokétól eltérő fajtája véleményalkotásra képessé tesz minket, de arra nem, hogy egyik-másik területen szaktekintélyek legyünk. Egyre jobban belátják majd, hogy ez miért van így, mivel titokzatos erők vannak az emberi lélekben és ezek az erők, a misztérium-erők, összekötik majd az emberi lelkeket a szellemi világgal. Ezek az erők az emberek lelke és a szellemi világ között a szellemtudománnyal való foglalkozás révén kialakuló kötelék következtében az egyedi esetben, amikor szaktekintéllyel állunk szemben, megmutatják, hogy képesek vagyunk véleményt alkotni. Nem fogjuk tudni, amit a szaktekintély tudhat, de ha tud valamit és az egyedi esetekben tesz valamit, véleményt tudunk majd alkotni róla.

Ezt különösen hangsúlyoznunk kell, mert olyasvalami, amit a szellemtudománynak kell majd megtennie-, hogy t.i. az embereket ebben a vonatkozásban ne csak oktassa, hanem képessé tegye véleményalkotásra is, vagyis adja meg nekik előbb a gondolatszabadság lehetőségét, segítse elő előbb, hogy a gondolataik függetlenek legyenek. A szellemtudomány nem csinál belőlünk orvost, de képessé tesz rá, hogy véleményt alkossunk arról, ami az orvosok révén következik be a közéletben, hacsak megfelelően elmélyedünk a szellemtudományban. Ha majd egyszer az emberek megértik, mire gondolok most, az Atlantisz utáni 5. korszak nagyon sok jótékonyan ható erejét is meg fogják érteni. Mert azzal, amit tulajdonképpen úgy értettem, hogy a szellemtudomány mintegy úgy alakítja majd át az emberek értelmét, hogy ítélőképessé válnak, lelki életükből értelmi erőket szabadítanak fel, nagyon-nagyon sokat mondtam. Valójában így szeresheti csak meg magának az ember a gondolat szabadságot.

Ha szabad kissé képszerű formában kifejeznem magam, szeretném még képszerűbben, imaginatív formában előadni a gondolatokat. A szellemtudományban a minket körülvevő valóságos, konkrét szellemi világról, elemi lényekről hallunk, hierarchiákról, angyalokról, arkangyalokról és így tovább. Konkrét szellemi tartalmakkal, vagy szellemi erővel és lényekkel népesül be előttünk a világ. Nekik, a szellemi világokban élő lényeknek nem közömbös, hogy tudunk-e róluk! Az Atlantisz utáni 4. korszakban többé-kevésbé közömbös volt még nekik, hogy tudunk-e róluk, de az 5. korszakban már nem az, hanem, amikor a Földön élő emberek semmit sem tudnak róluk, olyan, mintha egyfajta táplálékot vonnának meg tőlük. A szellemi világ mindenképpen kapcsolatban van az itteni, a földi fizikai világgal. A legjobban ezt úgy értik majd meg, ha elmondok valamit Önöknek, ami talán most még furcsának tűnik, de egyszerűen így van. Ma még ugyan sok minden nem mondható el, mégis ki kell már ma is mondanunk néhány igazságot, mert az emberek nem élhetnek nélkülük.

A Földön élő embereknek megfelelő szempont, ha azt mondjuk, hogy a golgotai misztériummal Krisztus belépett a Föld életébe és benne is van azóta. Bizonyos érzelmi szempontból pedig ezt a földi élet szerencséjének is tekinthetjük. De most nézzük az angyalok szempontjából, - ezt a szempontot nem én találtam ki, az igazi szellemi kutató elé tényként kerül, -helyezkedjünk arra az álláspontra, mint az angyalok. A saját szellemi szférájukban ők valami mást éltek át, - pont az ellenkezőjét! Krisztus az emberekhez ment az ő szférájukból, elhagyta az ő szférájukat. Azt kell mondaniuk: "Krisztus eltávozott a golgotai misztérium

következtében a mi világunkból." - Ugyanúgy van okuk szomorkodni miatta, ahogyan üdvösnek érezhetik az emberek, - amennyiben fizikai-testben, élnek, - hogy hozzájuk eljött Krisztus. És ez a gondolatmenet is fedi a valóságot, aki pedig a szellemi világot valóban ismeri, tudja, hogy az angyalok számára egy megváltás létezik csak, az felel meg nekik, amit kifejezésre juttattam, mégpedig az, hogy lent a Földön az emberek együtt élnek Krisztus gondolatával és a Krisztus-gondolat, mint fény, felfelé sugároz az angyalokhoz, a golgotai misztérium óta az angyalokhoz úgy sugárzik fel, mint a fény. Azt mondják az emberek: "Krisztus belénk költözött és úgy fejlődhetünk, hogy élni fog bennünk Krisztus." - "Nem én, hanem én bennem Krisztus." De az angyalok mást mondanak: "Belső világunkból a mi szféránk számára Krisztus eltávozott és megannyi csillagként ragyog felénk felfelé minden egyes ember Krisztus-gondolatából, ott ismerjük őt fel újra, ott ragyogott fel a golgotai misztérium óta." - Ez egy valóban létező kapcsolat a szellemi világ és az emberek világa között. Ezt a valóban létező kapcsolatot pedig kifejezi az is, hogy a szellemi világot rajtunk kívül benépesítő szellemi lények gyönyörködve, megbékélten, megelégedetten tekinthetnek le a gondolatokra, amelyeket az ő világukról alkothatunk magunknak.

Akkor segíthetnek nekünk csak, ha gondolatokat tudunk alkotni róluk, ha tudunk róluk, segítségünkre lehetnek, még ha nem is jutottunk odáig, hogy szellemi látással be tudjunk tekinteni a szellemi világba. Cserébe azért, hogy tanulmányozzuk a szellemtudományt, a szellemi világból segítség érkezik. Nem pusztán csak a megtanultak, az ismereteink vannak segítségünkre, hanem maguk a magasabb hierarchikus lények is, ha tudunk róluk. Amikor tehát az Atlantisz utáni 5. korszakban szaktekintélyekkel állunk ezentúl szemben, fölöttébb üdvös, ha nem pusztán csak saját emberi értelmünk áll mögöttünk, hanem az is, amit értelmünkben a szellemi lények kifejtenei képesek, ha tudunk róluk. Ők tesznek bennünket képessé véleményalkotásra a szaktekintéllyel szemben. A szellemi világ segít nekünk. Szükségünk van rá, tudnunk kell róla, tudva be kell fogadnunk. Ez a harmadik, amelynek be kell következnie az Atlantisz utáni 5. korszak számára.

Az első, hogy szociális vonatkozásban megértsék egymást az emberek. A második, hogy tanuljanak meg szabadon gondolkodni. A harmadik, hogy a szellemtudomány révén eleven tudomásuk legyen a szellemi világról. Ennek a három dolognak kell az Atlantisz utáni 5. korszakban nagy és valóságos eszményképnek lennie. A szociális élet terén szociális

megértésnek kell elkövetkeznie, a lelkek vallásos és egyéb együttélése terén a gondolatszabadságnak, a megismerés területén pedig a szellem megismerésének. Szociális megértés, gondolatszabadság és a szellem megismerése, - ez az Atlantisz utáni 5. korszak három nagy célja és impulzusa. Az ő fényükben kell fejlődünk, mert korunk számára ők a fény megfelelő forrásai. Vannak, akik nagyon erősen érzik, hogy szükség van ilyesvalamire, különösen, hogy nem sokára másképpen kell együtt élnie az embereknek, más fogalmaiknak kell majd lenniük. De a végkövetkeztetések elkerülik az emberek jóakarátát, vagy a tudását. Abból láthatjuk meg éppen, hogyan viszonyulnak egyesek az antropozófia, vagy a szellemtudomány törekvéseihez. Amellett nem arra kell gondolnunk egyáltalán, ami a szellemtudományt, a teozófiát, vagy az antropozófiát rosszindulatúan megrágalmazza, vagy ami valamilyen okból irántuk egyébként is rosszindulattal, ellenségesen viselkedik, gondolhatunk jóindulatra, jószándékra is, ami kellő mértékben megvan ma az emberiségben és amelynek a célja, hogy az emberiségben olyan impulzusokat létesítsen, amelyek az Atlantisz utáni 5.korszaknak megfelelő ösztönzések irányába esnek. Gondoljanak csak arra, mennyi "reformer" bukkan fel a különféle területeken, mennyi szociális lelkipásztor, egyéb szociális szónok, társadalmi szónok, nem-teológus, vagy nem-vallásos körökből. Mindez hogyan jelenik meg, hogyan fűti mindet sokszor a legnagyobb jóakarát! Olyasvalamihez akarja elvezetni az embereket, ahová korunkban maga az élet hajt! Sokszor van jelen jóakarát és pillanatnyilag a jóindulatú dolgokat akarjuk megnézni és nem rosszindulatúakat. De a jóakarát csupán általános szólamokban mozog, ha mégoly forró érzések hevítik is, nem segít semmit addig, amíg a felismerés, amely csak a szellemtudományból fakadhat, életre nem kel, hogy t.i. teljesíthető a három nagy és valóságos eszménykép, - a szociális megértés, hogy szociális vonatkozásban ismerik egymást az emberek, a gondolatszabadság és a szellem ismerete. De hogy az emberek megértsék egymást, ma még az elején sem tart, a szellemtudományos világnézetbe tömörült kis csoport kivételével,

Felfigyelhetünk néhány szép és nemes, ilyen irányú felismerésre. Bizonyoságot szeretnék rá szolgáltatni Önöknek, amely számomra - ahogyan mondani szokták - "véletlenül", de valójában a karma következtében adódott. Egyszerűen megláttam a kirakatban egy kis könyvet. A címe volt rám valamilyen hatással, megvettem. A modern emberről szól, arról, hogy mit keres, milyen benyomások közepette nő fél, hogy a modern világban, a modern

környezetben mi minden van segítségére, ami az életét kényelmesebbé, könnyebbé teszi, hogy újabban a gőzerő, az elektromosság okozta kényelem hatására örömet az élet, - ezeket sorolja fel a könyv. Utána azonban erősen hangsúlyoz valamit mégis. Azt, hogy a korábbi korokénál mozgalmasabb, rohanóbb életet él ugyan, viszont gazdagabb lett az élete. Egyfajta örömmel, bizonyos belső átéléssel hangsúlyozza mindezt, az új korszak kimagasló szellemi jelenségein mutatja be, mennyivel jobb a modern embernek az előző korok homályos, szomorkás, ösztönös életével ellentétben. A továbbiakban azután kellőképpen ismerteti, amire az előbb, mint az Atlantisz utáni 5. korszak nehézségeire mutattam rá. Csak nem ismeri fel, hogy az Atlantisz utáni 5. korszak sajátosságából és követelményéből fakad mindez, abból, hogy a tudati-lelket alakítjuk ki. Nem látja meg tisztán és érthetően világosan. Ezen áll, vagy bukik a dolog. **Kitárva szívót, átérzi, amit ír:** "Különös, hogy ha korunk belső szellemi fejlődését ecseteljük, az életörömből, az életkedvből indulhattunk ki, a fejezet végén pedig mélyreható, belső lelki ínségről kell szólnunk. Amit kicsiben élünk itt át, korunk nagy méreteken megy rajta keresztül." - Arra a helyre érti, hogy "kicsiben", ahol éppen él. - "Páratlanul gazdag kultúra, erőben és szépségben a történelem folyamán szinte példátlanul kiteljesedő élet, - mellette pedig a közlő és egész néprétegeket hatalmába kerítő lelki ínség."

Miután a szerző helyesen ismerte fel ezt, végiggondol különféle dolgokat, amelyek hozzásegíthetnének, hogy ne rekedjünk ott meg, ahol csupán tehetetlenül leírjuk a lelki ínséget, hanem a helyeset is találjuk meg, amellyel megfelelő módon irányíthatjuk az újkori emberiség impulzusát. És a különféle dolgok között azt is leírja, amit ő nevez teozófiának, amilyenek ő ismerte meg a teozófiát. Itt egy olyan embert találunk a sok ellenségeskedő között, aki jóakarattal, a legjobb akarattal áll szemben a teozófiával, azzal a szándékkal, hogy megismerje valóban és akit, mivel meg is barátkozott a teozófiával, figyelemmel kísérünk. Igazán nem okvetetlenkedni akarok vele, hogy pont ezt hozom szóba, hanem azért említem meg, mert szellemtudományunknak a külső élettől való; pozitív-kapcsolataival valóban nagyon fontos és lényeges törődnünk;

Miután a szerző megtárgyalta, hogy az a misztika, amely nem jut el odáig, hogy "misztika" legyen, mit akar tenni, hogy elmélyítse az életet, hogy segítsen a lelki ínségen, ezt mondja: "A misztikával szomszédos a teozófia. Vannak, akik csupán a bevált erők helyettesítésére való jelenséget látnak, vagy csak szinkretizmusra és eklekticizmusra való hajlandóságot találnak

benne csupán", - vagyis mindenféle hitfelekezet és világnézet egyfajta összefoglalását. Akik nem foglalkoznak behatóbban a szellemtudománnyal, azt mondják, hogy mintha a gnoszticizmus lenne benne felmelegítve, stb., de a szerző tovább megy egy lépéssel, amikor ezt mondja: "Vannak, akik egyéni vonzalmaiknak megfelelően csupán szinkretizmusra és eklekticizmusra való hajlandóságot találnak benne és összetévesztik mai életünk kevésbé világos kísérőjelenségeivel, a babonával, a spiritizmussal, a szellemidézéssel, a szimbolizmussal és a hozzájuk hasonló, titokzatosságuknál fogva elbűvölő szellemi játszadozások megnyilatkozásaival. De nem így van. Méltánytalanság a mozgalommal szemben, ha a benne kifejezésre jutó mélyen bensőséges kapcsolatokat és értékeket nem akarjuk elismerni." Jóságos emberrel állunk tehát szemben. Ezt írja még: "A mozgalmat - legalább is a Steiner köré gyűltek körében - meg kell próbálnunk inkább olyan vallásos mozgalomnak értelmeznünk kortársaink körében, amely, bár nem eredeti, hanem szinkretikus formában, de mégis minden élet alapja felé fordul." - Remélem, hogy a szerző eljut még odáig is, - hiszen annyira jóindulatú, - hogy eredetinek lássa,

"Az emberek érzékfeletti érdeklődésének kielégítésére irányuló mozgalomnak értékelhetjük és egyúttal olyasvalaminek, ami az érzékelhető dolgokhoz tapadó realizmuson túlnő, mindenekelőtt olyan mozgalmat ismerhetünk benne meg, amely rámutat az emberek előtt álló erkölcsi problémákra, hogy eszméljenek magukra és a célja az, hogy gondosan ügyelve önnevelésükre, belső újjászületésükön munkálkodjanak." - Mint mondtam, nem valamiféle okvetetlenkedő érzés miatt olvasom fel ezt, hanem mert egyáltalán nem jelentéktelen dolog, hogy megismerkedhetünk ilyen véleménnyel is, azon kívül, amit az antropológiáról egyébként mondanak. - "Elegendő Steinernek csak a teozófiába való bevezetésről írt könyvét elolvasnunk, hogy észrevegyük, milyen komolyan irányítja rá az embert, hogy erkölcsi tisztulásán és önmaga tökéletesítésén munkálkodjon. Továbbá a munka az érzék-felettiekre irányuló okoskodás közben reakció a materializmussal szemben, - természetesen." - Most pedig olyasvalami következik, amire kérem, hogy különösen figyeljenek. - "Amellett a valóság talaját könnyen elveszíti, hipotézisekben, tisztánlátó fantáziaképekben, az álmok világában úgy lépi át a megengedett határt, hogy az élet egyéni és szociális formálásának valósága számára nem marad már elegendő ereje. Mindamellett a korunkat alakító folyamatban a korrigáló jelenségek közé akarjuk a teozófiát sorolni és oda is kell sorolnunk."

Az egyetlen tehát, ami a szerzőnek tulajdonképpen nem tetszik, hogy felemelkedjen a szellem megismeréséhez, a konkrét, valóságos szellem-megismeréshez, vagyis az ember erkölcsi tökéletesedéséhez olyan impulzusokat szeretne, amely - szerinte is - a teozófiából fakadhatnak, de még nem ismeri fel, hogy itt, az Atlantisz utáni 5. korszakban, ezek csak a szellem igazi, konkrét megismeréséből eredhetnek. Nem ismeri fel a gyökereket. A gyümölcsöket szeretné, gyökerei nélkül. Nem ismeri fel az összefüggés egészét. Éppen ez az ember azért rendkívül érdekes, mert - mint látjuk - odaadással tanulmányozta ugyan "Teozófia" c. könyvemet, mégsem látja be, hogy az egyik nincsen meg a másik nélkül. A könyvnek szívesen fejté venné és a törzsét mégis megtartaná, mert a törzset még egyfajta értéknek tartja.

Ez az előbb előadottakhoz kapcsolódik. Az ilyen emberek megértik már, hogy szociális megértésre, gondolatszabadságra szükség van, de nem akarják elismerni még, hogy az Atlantisz utáni 5. korszak számára az alapokat a harmadik dolognak, a szellem megismerésének kell lefektetnie, - idáig még nem tudnak eljutni. A szellemtudományos világszemlélet mozgalmának egyik legfontosabb feladata, hogy ebben a vonatkozásban is életre keltse a megértést. Az emberek többnyire fantasztikusnak tartják még, hogy felemelkedhetnek a szellemi világokba, egyszerűen nem látják be, hogy a materializmust és a vele kapcsolatos szociális értetlenséget, az újkor materialista életmódját és az életről alkotott materialista felfogást éppen a szellemi világok ismeretének elvesztése okozta. Éppen a jóakarátú embereken kell tanulmányoznunk, hogy a konkrét szellemi világok szükséges voltának elismerése ma még milyen nehezebbre esik az embereknek. Ezért kell annál inkább megpróbálnunk, hogy megértéssel találkozzanak az olyan impulzusok, amelyekről mai előadásomban szóltam.

Az említett könyvecske címe: "A művelt emberek gondolatvilága, - problémák és feladatok." /Die Gedankenwelt der Gebildeten, Probleme und Aufgaben./ Mint mondtam, "véletlenül" került a kezembe, hiszen Hamburgban, 1914-ben megjelent már és dr. Friedrich Mahling professzor előadását tartalmazza, melyet 1913. szeptember 23.-án tartott meg a Belső Misszió kongresszusán, Hamburgban. /A könyv 35. és 42. oldalán található meg az idézetek./ Csak azon csodálkozom, - mint mondtam, néhány napja egészen véletlenül került kezembe egy könyvüzlet kirakatából, -hogy éppen a mi körünkben senki sem említette még a könyvet, hiszen 1914 óta, mióta megjelent, valamelyikünknek bizonyára a kezébe kerülhetett.

Tulajdonképpen törődnünk kellene ma a különböző területek között szövődő különféle szálakkal. Törődnünk kellene a mozgalmunkat vadul gyalázó és kinevető, hangvétellel, de azzal is, ha egyszer valaki - mint ebben az esetben - a legtisztességesebben meg akar valamit érteni.

Mai előadásomat éppen amiatt szerettem volna úgy irányítani, hogy megmutassam, az Atlantisz utáni 5. korszaknak mi legyen a három nagy eszményképe, konkrét eszményképe: az emberek szociálisan konkrét megértése, a gondolatszabadság, a szellem megismerése. E három konkrét eszményképnek kell megmutatnia az irányt a tudománynak a jövőben. Meg kell szabadítaniuk az életet a salaktól, meg kell tisztítaniuk az életet, ösztönözniük kell az erkölcsöt, a legnagyobb mértékben tájékozódást nyújtó és irányadó, az életet átható és támogató eszményképeknek kell lenniük az emberiségben. De nem lehet majd megfelelni az első két követelménynek, - a szociális megértésnek és a gondolatszabadságnak, - ha harmadikként nem csatlakozik hozzájuk a szellemi megismerés, mert a tudati-lelket kell kialakítanunk. A tudati-léleknek egy része ugyan már szellem-én, mint a tudati-lélek legmagasabb fokozata, de adottsággá majd csak az Atlantisz utáni 6. korszakban kell válnia. De nem fejleszthető majd ki, ha nem készíti elő az embernek a tudati-lélek kibontakoztatása útján elérhető) belső önállósulása. Szellemtudományos törekvésünk közben azt is figyelembe kell vennünk, hogy az absztrakt igazságokként megismert dolgok magukban hordják már azt a varázserőt, amelyet, hogy tiszta fényt vessen minden életre, bilincseitől kell megszabadítanunk csupán. És bárhol állnak is az egyes emberek az életben, legyen az a tudomány, vagy a gyakorlati munka bármelyik területe, akár még a legkisebb munka is, együtt dolgoznak majd korunk nagy feladatain, olyan értelemben, ahogyan kell, amennyiben saját területükön életre tudják kelteni, amit összejöveteleinken absztrakt igazságoknak fogunk fel. Akkor azután jókedvre derül majd az ember lelke, nem csupán felszínes vidámság tölti el, hanem az egyúttal az életet is elviselő, erőinket is fokozó komolysággal együttjáró jókedv.., amelynek nem pusztán csak az a célja, hogy élvezgezzük az életet, hanem derék munkásokká változtat minket az életben;

Ilyen értelemben lesz az említett három konkrét eszményképből az, ami a tudati-léleknek megadja majd a képességet, hogy az Atlantisz utáni 5. korszakban új módon értse meg a

golgotai misztériumot, új módon fogadja be Krisztust, mert reális kapcsolatot kell létesítenünk a szellemi világokkal, azt is meg kell ismernünk, hogy a szellemi világok hogyan viszonyulnak a Föld fejlődésének központi impulzusához, a Krisztus-impulzushoz. Számunkra csak a szellemi világból a földi létbe kerülő' gondolatok hatására lesz ilyen kötelékké a Krisztus-impulzus, mert a földi életben a golgotai misztérium óta ragyoghatnak fel az emberek lelkében olyan gondolatok, amelyek, mint fényes csillagok, - ahogyan kifejtettem, - vigaszt nyújtva világítanak felfelé, még az angyalok világába is, - akik elvesztették Krisztust a maguk világából, - hogy az emberek gondolati szférájából feléjük világolva lássák Őt viszont.

Nos, a szellem megismerése nem jellemezhető egyfajta fantasztikumnak. A szellemi megismerés arra törekszik, hogy hatással legyen a valóságra, amelyből ki tudja küszöbölni az Atlantisz utáni 5. korszakkal szükségképpen velejáró lelki ínséget. Ezt akartam ma elmondani Önöknek. Remélhetően újból látjuk egymást a nem túl távoli jövőben majd ebben a városban. Remélem, gondolatban addig sem válunk el egymástól és mozgalmunk szellemében tovább munkálkodunk itt is.